

Cosmin Radu Mitroi
Judecător la Judecătoria Alexandria

Regimul juridic internațional al protecției atmosferei

Editura
Hamangiu
2019

Cuprins

Capitolul I. Noțiuni generale privind atmosfera	1
<i>Secțiunea 1. Noțiunea de atmosferă</i>	1
<i>Secțiunea a 2-a. Necesitatea stabilirii înțelesului juridic al noțiunii de atmosferă</i>	3
§1. Atmosfera ca resursă naturală	5
1.1. Consacrarea noțiunii de resursă naturală în reglementările internaționale	6
1.2. Înțelesul noțiunii de resursă naturală	10
1.3. Delimitări esențiale: mediu, element de mediu, resurse naturale	13
1.4. Atmosfera – veritabilă resursă naturală	15
§2. Distincții importante: spațiu aerian, spațiu cosmic, atmosferă	17
2.1. Spațiul aerian	17
2.2. Spațiul cosmic	22
2.3. Atmosfera	27
§3. Înțelesul juridic al noțiunii de atmosferă	27
<i>Secțiunea a 3-a. Poluarea atmosferei</i>	28
<i>Secțiunea a 4-a. Cauzele poluării atmosferei</i>	30
<i>Secțiunea a 5-a. Efectele globale ale poluării atmosferei și măsurile de protecție adoptate</i>	34
§1. Încălzirea globală și schimbările climatice	35
1.1. Noțiune și aspecte generale	35
1.2. Cauze	36
1.3. Efecte	37
1.4. Măsuri adoptate	38
§2. Diminuarea stratului de ozon	40
2.1. Noțiune	40
2.2. Cauze	41
2.3. Efecte	41
2.4. Măsuri adoptate	42
§3. Ploile acide	43
3.1. Noțiune	43

3.2. Cauze	44
3.3. Efecte	44
3.4. Măsuri adoptate	44
§4. Smogul	46
4.1. Noțiuni	46
4.2. Cauze	47
4.3. Efecte	47
4.4. Măsuri adoptate	48
<i>Secțiunea a 6-a. Concluzii</i>	49
Capitolul II. Regimul juridic internațional al atmosferei	50
<i>Secțiunea 1. Cine poate deține atmosfera?</i>	50
<i>Secțiunea a 2-a. Atmosfera și regimurile juridice internaționale consacrate resurselor naturale</i>	58
§1. Principiul suveranității exclusive asupra resurselor naturale	59
1.1. Noțiuni	59
1.2. Conținut	60
1.3. Limite	62
1.4. Atmosfera – supusă principiului suveranității exclusive?	66
§2. Principiul preocupării comune a întregii umanități	67
2.1. Noțiuni	67
2.2. Evoluție și recunoaștere	68
2.3. Fundamentul și relația cu principiul suveranității exclusive	70
2.4. Atmosfera – preocupare comună a întregii umanități?	72
§3. Resurse naturale partajate	74
3.1. Noțiuni	74
3.2. Conținut	75
3.3. Atmosfera – resursă naturală partajată?	76
§4. Proprietatea comună internațională	79
4.1. Noțiuni	79
4.2. Conținut	81
4.3. Atmosfera – proprietate comună internațională?	82
§5. Patrimoniul comun al umanității	86
5.1. Noțiuni	86
5.2. Caracteristici	87

5.3. Considerații critice _____	89
5.3.1. Umanitatea – subiect de drept? _____	90
5.3.2. Patrimoniul comun, mediul, natura – titulare de drepturi? _____	95
5.3.3. Patrimoniul comun – un veritabil patrimoniu? _____	100
5.4. Atmosfera – patrimoniu comun al umanității? _____	102
<i>Secțiunea a 3-a. Concluzii</i> _____	103

Capitolul III. Proprietatea de mediu – posibilă soluție pentru un regim juridic specific al atmosferei _____ 105

<i>Secțiunea 1. Poate exista un drept asupra mediului și inclusiv asupra atmosferei?</i> _____	105
--	-----

<i>Secțiunea a 2-a. Cine poate fi titularul dreptului asupra mediului?</i> _____	109
--	-----

<i>Secțiunea a 3-a. Despre ce drept poate fi vorba?</i> _____	113
---	-----

<i>Secțiunea a 4-a. Proprietatea de mediu</i> _____	115
---	-----

§1. Noțiune _____	115
-------------------	-----

§2. Fundamentul proprietății de mediu _____	116
---	-----

2.1. Ocupațiunea _____	116
------------------------	-----

2.2. Munca _____	117
------------------	-----

2.3. Dreptul natural _____	118
----------------------------	-----

§3. Principalele caractere juridice ale proprietății de mediu _____	119
---	-----

3.1. Drept fundamental, personal nepatrimonial _____	119
--	-----

3.2. Obiect specific – resursele naturale, bunuri de mediu _____	121
--	-----

3.3. Natură juridică complexă, specifică _____	123
--	-----

3.4. Drept inseparabil de modalitatea comunității _____	126
---	-----

§4. Definierea completă a dreptului de proprietate de mediu _____	128
---	-----

§5. Relația cu dreptul la un mediu sănătos _____	129
--	-----

§6. Importanța recunoașterii dreptului de proprietate de mediu _____	129
--	-----

<i>Secțiunea a 5-a. Elemente propuse pentru un regim juridic specific atmosferei având la bază proprietatea de mediu</i> _____	130
--	-----

§1. Proprietatea de mediu asupra atmosferei la nivel intern _____	130
---	-----

§2. Proprietatea de mediu asupra atmosferei la nivel internațional _____	132
--	-----

<i>Secțiunea a 6-a. Concluzii</i> _____	136
---	-----

Capitolul IV. Principiile juridice fundamentale ale protecției

atmosferei	138
<i>Secțiunea 1. Considerații generale</i>	138
<i>Secțiunea a 2-a. Noțiunea de principiu de dreptul mediului</i>	139
§1. Clasificarea principiilor dreptului mediului	140
1.1. Principii fundamentale și principii generale	140
1.2. Principii de orientare și principii de gestiune	142
1.3. Principii substanțiale și principii procedurale	143
§2. Necesitatea distincției principiilor de normele juridice	143
<i>Secțiunea a 3-a. Analiza principiilor de protecție a atmosferei</i>	144
§1. Principiul sic utere tuo	144
§2. Principiul responsabilităților comune, dar diferențiate	149
2.1. Noțiune	149
2.2. Recunoașterea în reglementările internaționale relevante	149
2.3. Conținut	152
2.3.1. Responsabilitatea comună	152
2.3.2. Obligațiile diferențiate ale statelor	154
§3. Principiul prevenirii	156
3.1. Noțiune	156
3.2. Distincție față de principiul sic utere tuo	157
3.3. Recunoașterea principiului în reglementările internaționale relevante	157
3.4. Obligațiile generate de principiu în sarcina statelor	158
3.4.1. Obligația generală de prevenire a poluării	158
3.4.2. Obligații concrete specifice	159
3.5. Noțiunea de risc în contextul principiului prevenirii	161
§4. Principiul precauției	163
4.1. Noțiune	163
4.2. Recunoașterea principiului în reglementările internaționale relevante	164
4.3. Condițiile activării obligației generate de principiu precauției în sarcina statelor	168
4.3.1. Faptul generator de risc	168
4.3.2. Riscul inacceptabil	169
4.3.3. Legătura de cauzalitate dintre faptul generator și riscul inacceptabil	172

§5. Principiul dezvoltării durabile _____	173
5.1. Noțiune _____	173
5.2. Recunoașterea principiului în reglementările internaționale relevante _____	174
5.3. Principii desprinse din principiul dezvoltării durabile _____	175
5.3.1. Principiul integrării _____	175
5.3.2. Principiul exploataării sustenabile a resurselor naturale _____	176
5.3.3. Principiul exploataării echitabile a resurselor naturale _____	177
§6. Principiul echității intergeneraționale _____	179
6.1. Noțiunea și recunoașterea principiului _____	179
6.2. Teoria echității intergeneraționale _____	181
6.3. Considerații critice _____	183
6.3.1. Generația – subiect de drept? _____	183
6.3.2. Problema drepturilor fundamentale colective _____	185
6.4. Necesitatea reevaluării teoriei echității intergeneraționale _____	188
6.5. Dimensiunea intergenerațională a dreptului la un mediu sănătos – posibilă soluție _____	188
6.5.1. Drepturi pentru persoane inexistente? _____	191
6.5.2. Cum pot fi exercitate aceste drepturi? De către cine? _____	194
§7. Principiul poluatorul plătește _____	196
7.1. Noțiune și recunoaștere în reglementările internaționale relevante _____	196
7.2. Controverse în legătură cu aplicarea principiului în reglementările internaționale privind schimbările climatice _____	199
§8. Principiul preocupării comune a întregii umanități _____	201
8.1. Recunoașterea principiului în reglementările internaționale privind schimbările climatice _____	201
8.2. Distincția dintre interes și preocupare comună a întregii umanități _____	202
8.3. Obligațiile specifice, <i>erga omnes</i> _____	204

Capitolul V. Reglementări internaționale privind protecția

juridică a atmosferei	208
<i>Secțiunea 1. Considerații generale</i>	208
§1. Convenția de la Geneva asupra poluării atmosferice transfrontiere pe distanțe lungi	209
§2. Convenția de la Viena privind protecția stratului de ozon	211
§3. Convenția-cadru a Națiunilor Unite asupra Schimbărilor Climatice	212
§4. Alte reglementări	213
<i>Secțiunea a 2-a. Regimul juridic internațional al schimbărilor climatice</i>	215
§1. Convenția-cadru a Națiunilor Unite asupra Schimbărilor Climatice	215
1.1. Noțiunea de schimbări climatice	215
1.2. Evoluția negocierilor, adoptarea și intrarea în vigoare	219
1.3. Structura și forța juridică	221
1.4. Obiectivul principal al Convenției	223
1.5. Principalele strategii: Reducere și Adaptare	225
1.6. Principiile Convenției	225
1.7. Obligațiile părților	227
1.7.1. Obligații generale asumate de toate părțile	228
1.7.2. Obligațiile părților din Anexa I	229
1.7.3. Obligațiile părților din Anexa II	231
1.8. Structura instituțională a Convenției	232
1.8.1. Conferința Părților	232
1.8.2. Secretariatul Convenției	234
1.8.3. Organele subsidiare ale Convenției	234
1.8.4. Mecanismul Financiar	235
§2. Protocolul de la Kyoto	237
2.1. Considerații generale	237
2.2. Structură	238
2.3. Obiectiv	239
2.4. Principii	240
2.5. Obligațiile părților	240
2.5.1. Obligații asumate de toate părțile	240
2.5.2. Obligațiile părților din Anexa I	242
2.5.3. Obligațiile părților din Anexa II	244

2.6. Mecanismele Flexibile de Implementare _____	245
2.6.1. Mecanismul de Implementare în Comun _____	246
2.6.2. Mecanismul de Dezvoltare Nepoluantă _____	246
2.6.3. Mecanismul de Comercializare Internațională a Creditelor de Emisii de gaze cu efect de seră _____	247
§3. Acordul de la Paris _____	255
3.1. Considerații generale _____	255
3.2. Structură și natură juridică _____	256
3.3. Obiective _____	256
3.4. Principii _____	258
3.4.1. Evoluția principiului responsabilității comune, dar diferențiate _____	258
3.4.2. Principiul non-regresiunii _____	259
3.5. Strategii de acțiune _____	260
3.5.1. Obligațiile de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră _____	260
3.5.2. Obligațiile de adaptare la schimbările climatice _____	262
3.5.3. Mecanismul de Pierderi și Daune _____	264
3.6. Mecanisme de implementare _____	265
3.6.1. Transferul internațional de unități de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră _____	265
3.6.2. Mecanismul de Dezvoltare Durabilă _____	266
3.6.3. Mecanismul de transparență sporită _____	266
3.6.4. Mecanismul de evaluare globală periodică _____	267

**Capitolul VI. Rolul instanțelor naționale în cadrul regimului
juridic internațional al schimbărilor climatice _____ 268**

<i>Secțiunea 1. Cauza Urgenda contra Olandei – jurisprudență importantă pentru regimul juridic internațional al schimbărilor climatice _____</i>	268
§1. Considerații generale _____	268
§2. Contextul litigiului _____	269
§3. Argumentele reclamantei _____	269
§4. Apărările statului _____	270
§5. Argumentele Curții _____	271
5.1. Situația de fapt _____	271

5.2. Situația de drept _____	271
5.2.1. Calitatea procesuală activă și principiul echității intergeneraționale _____	271
5.2.2. Obligația pozitivă a statului de a lua măsuri de reducere a emisiilor _____	272
5.2.3. Pretinsa irelevanță a măsurilor naționale de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră _____	274
5.2.4. Pretinsa incompatibilitate a măsurilor de reducere solicitate cu nivelurile impuse de Uniunea Europeană _____	275
5.2.5. Pretinsa încălcare a principiului separației puterilor în stat _____	275
§6. Soluția Curții _____	276
<i>Secțiunea a 2-a. „Justitiabilizarea” internă – posibilă soluție pentru garantarea executării obligațiilor internaționale de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră _____</i>	
§1. Vulnerabilitatea reglementărilor internaționale referitoare la reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră _____	276
§2. Obligația pozitivă internă a statelor de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră _____	277
§3. Configurația posibilelor litigii în fața instanțelor naționale _____	278
3.1. Reclamant _____	279
3.2. Pârât _____	279
3.3. Obiect _____	280
3.4. Analiza instanțelor naționale _____	281
3.4.1. În fapt _____	281
3.4.2. În drept _____	282
3.4.3. Criterii de analiză a obligației pozitive a statului de reducere a emisiilor _____	285
3.5. Soluția instanțelor naționale _____	286
3.6. Executarea hotărârii _____	286
<i>Secțiunea a 3-a. Concluzii _____</i>	288
Capitolul VII. Reglementări europene privind protecția juridică a atmosferei _____	289
<i>Secțiunea 1. Reglementări privind calitatea aerului _____</i>	289
§1. Considerații generale _____	289
§2. Directiva Aer _____	291
2.1. Obiective _____	291

2.2. Principalele obligații _____	291
2.2.1. Evaluarea calității aerului _____	291
2.2.2. Respectarea valorilor-limită ale poluanților _____	292
2.2.3. Gestionarea calității aerului – planurile de acțiune _____	292
2.2.4. Informarea publicului _____	294
§3. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene în legătură cu Directiva Aer _____	295
3.1. Respectarea valorilor-limită – obligație de rezultat _____	295
3.2. Efectul direct al dispozițiilor privind respectarea valorilor-limită și de adoptare a planurilor de calitate a aerului _____	297
§4. Alte reglementări referitoare la calitatea aerului _____	299
<i>Secțiunea a 2-a. Reglementări privind protecția stratului de ozon _____</i>	<i>302</i>
<i>Secțiunea a 3-a. Reglementări privind schimbările climatice _____</i>	<i>302</i>
§1. Considerații generale cu privire la Directiva 2003/87/CE _____	302
§2. Sistemul european de comercializare a cotelor de emisie de gaze cu efect de seră _____	304
2.1. Aspecte generale _____	304
2.2. Modul de funcționare _____	306
§3. Asigurarea respectării dispozițiilor Directivei 2003/87/CE _____	308
§4. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene în legătură cu Directiva 2003/87/CE _____	309
4.1. Interpretarea noțiunii de „restituire” a cotelor _____	309
4.2. (Im)posibilitatea de adaptare a cuantumului penalităților _____	310
§5. Alte reglementări referitoare la schimbările climatice _____	311
Capitolul VIII. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în legătură cu protecția juridică a atmosferei și dreptul la un mediu sănătos _____	312
<i>Secțiunea 1. Există un drept fundamental al omului la atmosferă nepoluată? _____</i>	<i>312</i>
<i>Secțiunea a 2-a. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la poluarea atmosferei _____</i>	<i>317</i>
§1. Aspecte generale _____	317

§2. Analiza jurisprudenței relevante _____	318
<i>Secțiunea a 3-a. Principii desprinse din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la poluarea atmosferei _____</i>	<i>360</i>
§1. Aplicabilitatea art. 8 din Convenție în cazul poluării atmosferei _____	360
1.1. Condiții de atragere a aplicabilității art. 8 din Convenție _____	361
1.1.1. Legătura de cauzalitate dintre poluarea atmosferei și prejudiciul suferit de reclamant _____	361
1.1.2. Pragul minim de gravitate a prejudiciului _____	363
1.1.3. Standardul de probațiune a celor două condiții de aplicabilitate _____	363
§2. Obligațiile statului în privința poluării atmosferei _____	364
2.1. Instituirea unui cadru legislativ și administrativ adecvat de prevenire a poluării atmosferice _____	364
2.2. Evaluarea impactului generat de activitățile de poluare a atmosferei _____	364
2.3. Asigurarea accesului publicului la procesul decizional privind activitățile generatoare de poluare atmosferică _____	365
2.4. Asigurarea dreptului de acces la o instanță în probleme de mediu _____	365
§3. Analiza respectării obligațiilor pozitive ale statului _____	366
3.1. Marja de apreciere a statelor în respectarea obligațiilor pozitive _____	366
3.2. Justificarea ingerinței _____	367
3.2.1. Legalitatea ingerinței _____	367
3.2.2. Scopul legitim al ingerinței _____	368
3.2.3. Proportionalitatea ingerinței _____	369
Capitolul IX. Concluzii și propuneri de lege ferenda _____	370
<i>Secțiunea 1. Aspecte esențiale ale lucrării _____</i>	<i>381</i>
<i>Secțiunea a 2-a. Propuneri de lege ferenda _____</i>	<i>387</i>
Bibliografie _____	393